

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Levensbeschrijving van Prof. Mr. B. M. Telders
Cramer, N.

Citation

Cramer, N. (1974). Boekbespreking van: Levensbeschrijving van Prof. Mr. B. M. Telders. *Acta Politica*, 9: 1974(4), 451-452. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449467>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449467>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

ogenblik hun onmacht moesten ervaren: Schimmelpenninck, Luzac, Troelstra en Schermerhorn. Hij beziet hen in hun relatie tot het kiesrecht.

Het verband tussen Jan Rutger (of Rutger Jan?) Schimmelpenninck (1761-1825) en het kiesrecht lijkt op het eerste gezicht enigszins gezocht. Vermeld wordt zijn dissertatie 'Over de welingerichte volksregering' van 1784, waarin hij reeds zoekt naar 'kentekenen van geschiktheid en maatschappelijke welstand'. Schimmelpenninck was de leider van de gematigden in de Nationale Vergadering van 1796, waarin hij de totstandkoming bevorderde van een ontwerp-staatsregeling, het zogenaamde 'dikke boek'. Nadat de grondvergaderingen het ontwerp verworpen hadden, trok hij zich uit de binnenlandse politiek terug, daardoor waarschijnlijk ontkomend aan de staatsgreep van Daendels. Hij werd benoemd tot gezant van de Bataafse Republiek te Parijs, waar hij zich een bekwaam diplomaat toonde.

Toen Napoleon in 1805 het slappe staatsbewind wilde vervangen door een eenhoofdig gezag, had hij voor de hoge post Schimmelpenninck op het oog. Volgens de Staatsregeling van 1805 werd de raadpensionaris voor vijf jaar gekozen door het Wetgevend lichaam. De verkiezing geschiedde de eerste keer door de stemgerechtigden, dat wil zeggen, zij was begrepen in de volkstemming waarbij de staatsregeling werd aanvaard. Cramer ziet hierin een voorproefje van een door het parlement aangewezen formateur, respectievelijk een gekozen minister-president. De vergelijking gaat slechts ten dele op. Gelet op zijn bevoegdheden was de raadpensionaris niet alleen regeringsleider maar ook staatshoofd. Men zou hem een gekozen monarch kunnen noemen. Schimmelpenninck toonde zich in de korte tijd die Napoleon hem gunde, een krachtig bestuurder. Meer nog dan Koning Lodewijk Napoleon bereidde hij de weg voor de monarchie in 1813.

Lodewijk Caspar Luzac (1786-1861) was in de Tweede Kamer vóór 1848 'de meest volhardende pleitbezorger voor de ministeriële verantwoordelijkheid en de rechtstreekse verkiezingen'. Als Koning Willem II zich in maart 1848 buiten zijn ministers om tot grondwetsherziening bereid verklaart, verzoekt hij dan ook Luzac een ministerie te vormen. Nu hem de gelegenheid wordt geboden zijn denkbeelden te realiseren, deinst hij hiervoor terug, omdat hij zich voor het ministerschap ongeschikt acht. Wel raadt hij de Koning een grondwetscommissie te vormen. De commissie kwam er en koos Thorbecke tot haar voorzitter. Tevens ontbood de Koning zijn gezant te Londen, graaf Schimmelpenninck, zoon van Rutger Jan, naar Den Haag. Luzac verwachtte van hem dat deze het land tot rust zou kunnen brengen. De graaf bracht echter uit Engeland het model van het Britse premierschap mee, dat hij gaarne in Nederland zou navolgen. Hij vormde een ministerie en werd voorzitter van de ministerraad (tot dan toe geen vaste functie), maar heeft het als zodanig niet lang gemaakt. Met het rechtstreeks kiesrecht wilde Schimmelpenninck namelijk minder ver gaan dan de grondwetscommissie; zijn ministers Luzac en Donker Curtius volgden hem daarin niet. Toen ook de Koning zich achter de grondwetscommissie stelde, verdween de graaf van het Binnenhof; kort na hem ook Luzac, die inderdaad tegen het ministerschap niet opgewassen bleek.

Vervolgens schetst Cramer enkele levenslijnen van Pieter Jelles Troelstra, wegbereider van het algemeen kiesrecht. Niet hij maar zijn Groningse leermeester Cort van der Linden voerde het in. Enkele maanden na de grondwetsherziening maakte Troelstra het resultaat ervan bijna ongedaan door zijn revolutiepoging. Cramer noemt Rutger Jan Schimmelpenninck de wegbereider van de *parlemen-*

taire monarchie, waarin de vorst het overwicht heeft op de volksvertegenwoordiging. In verband met de grondwetsherziening van 1848 spreekt hij van *parlementaire aristocratie* (inzoverre het censuskiesrecht het 'denkend deel der natie' wilde inschakelen) of ook van *parlementaire oligarchie* (alleen de betalers van directe belastingen). Troelstra en Cort van der Linden noemt hij grondleggers van de *parlementaire democratie*. Cramer hanteert hier de klassieke onderscheiding van monarchie, aristocratie en democratie al naar gelang één, meer of allen deelhebben aan de macht. De term monarchie is later de aanduiding geworden van een staat met een (erfelijk) koning aan het hoofd. Als men in deze zin van een parlementaire monarchie spreekt, bedoelt men meestal een monarchie waarin de hoogste macht is overgegaan van de Kroon naar de volksvertegenwoordiging. Cramers gebruik van het begrip parlementaire monarchie in die zin dat de vorst het parlement domineert, is op zichzelf dan ook nogal ongebruikelijk. Cramer laat de parlementaire democratie misschien wel wat laat beginnen. Als men vergroting van de macht van het parlement en uitbreiding van het electoraat als democratiseringstendenties beschouwt, dan kan men mijns inziens al eerder van parlementaire democratie spreken, in elk geval na de kieswet van Houten (1896).

De vierde man die de aandacht krijgt is Willem Schermerhorn. De relatie tussen hem en het kiesrecht ligt in de wijze waarop hij na de oorlog meewerkte aan het herstel van de Staten-Generaal. Op basis van de synthesgedachte keerden in het najaar van 1945 de oude Kamerleden, voorzover dat mogelijk was, terug, aangevuld met nieuwe figuren, mede uit het verzet afkomstig. In feite werden in het najaar van 1945 de vooroorlogse politieke verhoudingen dus goeddeels hersteld. Hierdoor werden aan de vernieuwingswil van het kabinet-Schermerhorn/Drees nauwe grenzen gesteld. Het bleek dat – in de woorden van Schermerhorn – 'in menig opzicht het herstel de vernieuwing in de weg stond en de vernieuwing het herstel'. Cramer licht dit toe aan de hand van de Indië-politiek van het ministerie-Schermerhorn.

Cramer heeft deze vier personen naar voren gehaald, omdat 'allen figuren waren, van wat we tegenwoordig zouden noemen progressieve signatuur en die in dat milieu meestal behoorden tot de meer-gematigden, de rekkelijken. Op ogenblikken van polarisatie raakten zij juist, met hun verlangen naar verzoening van het blijkbaar onmogelijke, de macht over zichzelf en de politiek kwijt' (p. 18). Zijn opvatting dat de parlementaire geschiedschrijving niet alleen hen die erin slaagden het recht in nieuwe banen te leiden, maar ook de voorlopers die bleven steken, dient te belichten, is interessant. Zij zal het inzicht in de functionering van het parlementaire stelsel helpen verdiepen.

A. K. Koekkoek

Levensbeschrijving van Prof. Mr. B. M. Telders door C. S. Telders, A. W. Abspoel, L. Erades, G. Oudemans, R. A. V. Baron van Haersolte.
Den Haag (M. Nijhoff) 1972, – 199 p., z.p.

Jan Romein heeft al eens gespeurd naar de oorzaken van het tekort aan goede biografieën in Nederland. Hij zocht het enerzijds o.m. in de deftigheid van onze regentencultuur – men geeft zich niet graag in het openbaar zoals men is –

maar anderzijds toch ook in de 'gezelligheid' (of gemeenzaamheid?) in ons volkskarakter of om het wat raker, negatieve uit te drukken: in wat afgunstige ongeneigdheid om de 'grootheid' van een ander te erkennen.

Sinds Romein is er in deze wel het een en ander veranderd, maar het tekort is niet opgeheven. Vermoedelijk ook wel omdat het biografisch genre van de auteurs een combinatie aan wetenschappelijk en artistieke kwaliteiten vergt; zo heeft het bijna tien jaar nadat Cleveringa de prof. Telders-stichting, bij haar tienjarig bestaan (in 1964) daartoe had uitgedaagd, geduurd, voordat het curatorium erin slaagde een levensbeschrijving van zijn naamgever te doen samenstellen. In het voorwoord klaagt voorzitter Van Esveld, dat liberalen zichzelf blijkbaar niet belangrijk genoeg vinden (de regentencultuur?) om – anders dan Groen van Prinsterer, Kuyper, Lohman en Aalberse, – archieven achter te laten. Gelukkig heeft Thorbecke zich aan die regel niet gehouden en ik dacht dat Oud al bij zijn leven en nog eens na zijn dood, de biografische belangstelling heeft gekregen, welke zijn geestverwanten (en anderen) hem waardig vonden. Specifiek 'liberaal' is het tekort dacht ik niet. In het geval-Telders bleek het echter onmogelijk – zo bekent Van Esveld – een schrijver te vinden die alle aspecten van de persoon en het werk van Telders kan behandelen. Een soort redactieraad heeft tenslotte de ereplicht vervuld. Maar dat betekende tegelijk, dat deze redactie het risico nam in de fout te vervallen, waartegen Geyl tot in zijn late leven heeft stormgelopen, namelijk (vrij geparafraseerd) het werk en karakter van een persoon zo in verschillende aspecten uiteen te rafelen, dat het leven er uit weg dreigt te bloeden.

Als ik toegeef, dat ook dit boek weer veel van het gelijk van Geyl bevestigt, dan houdt dit geen negatief oordeel over deze levensbeschrijving in. Vooral het persoonlijk opstel van ir. C. S. Telders over zijn oudere, knappe broer sprak me aan. Een discrete benadering zonder opsmuk of persoonsverheerlijking, maar heel verhelderend door een nuchtere beschrijving van de vroege succesjes en teleurstellingen van Ben, de scholier, de student, met zijn wat onvoordelig uiterlijk, 'zakkerig lichaam', slordige kledij, die altijd haast had. Daarna: de advocaat van grote zaken, de groei tot geleerde – omgeven door het aureool een voortreffelijke wijnkenner en pianist te zijn – maar met in zich het verdriet van het onvermogen zich blijvend aan een vrouw te binden. Tenslotte: de voorzitter van een politieke partij die midden in een crisis zit, maar als de Duitse bezetting daar is, moed insprekende, uitgroeit tot een politieke leider met zulk een invloed, dat de bezetters zijn aanwezigheid eind 1940 al 'politiek ongewenst' achten: zijn lot sleept zich verder, al die oorlogsjaren door, van concentratiekamp tot concentratiekamp, waarin hij soms nog wetenschappelijk werk kon verrichten, maar waarin hij zeker niet als 'Ehrenhaftling' behandeld werd – eindelijk de dood aan vlektyphus in Bergen-Belsen – luttel weken voor de bevrijding – tot het laatst 'dien anderen Hollander, die juridisch denken aan een onwrikbaren werkelijkheidszin paarde' (p. 148).

Met dit laatste citaat ben ik al bij de andere auteurs van deze biografie gekomen. Zij benaderen Telders meer van de buitenkant; zij analyseren zijn openbaar optreden, zijn geschriften. Het is duidelijk dat zij niet zo met zijn persoonlijkheid verbonden zijn geweest, 'geworsteld' hebben als Romein voor het schrijven van een werkelijke biografie nodig achtte. Maar het is de vraag of men daarvan een verwijt kan maken, nu anderen, eerder geroepen, verstek hebben laten gaan. Ik kan wel erkentelijkheid opbrengen, voor degenen die met een

handicap toch van start gingen. A. W. Abspoel, geeft als oud-redacteur van het toen zo kloekmoedige Liberale weekblad, zo zorgvuldig als maar mogelijk is, chronologisch overzicht van de politieke ontwikkeling, welke ertoe leidde, dat Telders in de plaats van de omstreden Wendelaar, voorzitter van de Liberale Staatspartij werd – eigenlijk een interne partijzaak, maar die er oorzaak van was, dat de liberalen, op het beslissend uur U een leider hadden, die standvastig bleef in tegenspoed.

Mr. L. Erades schetst de betekenis van Telders voor het volkenrecht en men zou wensen, dat hij ook de gelegenheid te baat had genomen, zijn hoogleraar als persoon te tekenen. Maar hij bekent zelf hem meer bewonderd dan gekend te hebben. Wat overblijft is de eerlijke vaststelling, dat Telders vooral voor de geschiedenis van het volkenrecht van belang blijft, omdat hij vooral een rechtspracticus was, die zich bezighield met de klemmende problemen van zijn tijd. Maar kan men van iemand, die nog geen veertig was, toen de oorlog uitbrak, meer verlangen? De opbouw van deze biografie in de levensperiodes waar Romein wel iets in zag, werd in Bergen-Belsen afgesneden.

Belangrijker is de betekenis van Telders voor het octrooirecht geweest, waarover mr. ir. G. Oudemans schrijft, hoe hij ermee in aanraking kwam: als jong advocaat (25) werd Telders in de octrooi-inbreuk-procedure van Philips op Hyalos gehaald: een zaak waarmee f 11 miljoen gulden gemoeid was en die in 1929 voor de Hoge Raad eindigde met een eclatante overwinning. Hoezeer de liefde voor die tak van wetenschap een blijvende was – en niet alleen door brood gevoed – moge blijken uit 't feit, dat hij de tweede druk van zijn Handboek voor het octrooirecht in het kamp Vugt voorbereidde.

Prof. dr. Baron van Haersolte filosofeert over de vraag hoe te verklaren valt, dat de liberaal Telders tevens aanhanger kan zijn van de leer van Hegel, welke zo menigeen in die tijd op een autoritair dwaalspoor heeft gebracht. Hij tekent hem als een Hegeliaan der vrijheid, die over de these van de overgeleverde zede en over de tweede trap, de antithese van het bevel, gekomen was tot de werkelijke zedelijkheid, de synthese, van de vrijheid van het oordeel des onderscheids.

Wie dit boek gelezen heeft, zal getroffen worden door de dialectiek van dit leven: hoe weinig leek deze advocatenzoon uit een kennelijk welgesteld milieu, de wat over het paard getilde Leidse student, de 'onmogelijke' soldaat uit de twintiger jaren, de advocaat van grote zaken, de hooggeleerde verdediger van de neutraliteitsleer, voorbestemd om in die eerste maanden van de oorlog uit te groeien tot een politiek leiderschap waar moed uit sprak, toen dat van anderen beangst zweeg en dat zijn einde zou vinden temidden van communistische medegevangenen in Bergen-Belsen. Hoe het met de politieke polarisatie in 1940 stond, kan men afleiden uit de latere verklaring van Koos Vorrink, zijn sociaal-democratische collega n.l. dat hij in Ben Telders 'in de illegaliteit een gans andere persoonlijkheid had leren kennen, dan allen geneigd waren te menen'.

Als ik deze levensbeschrijving tenslotte toets aan de norm, welke Romein aan de ware kunst van de biograaf meende te mogen stellen o.m. dat deze 'het kleine klein en grote groot vermag te zien' dan verdient het een ruime voldoende.

N. Cramer